

DİVAN EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Ottoman Literature Studies

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK DERGİ

Sayı 29, İstanbul 2022, 1517-1541

DİVAN ŞÂİRİ MAKSADÎ VE ŞİİR MECMÛALARINDA TESPİT EDİLEN GAZELLERİ

Semih Yeşilbağ

Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
semih.yesilbag@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9219-3601 / **Assistant Prof. Dr., Ondokuz Mayıs University**
Faculty of Humanities And Social Sciences Department of Turkish Language and Literature

Makale Bilgisi/Article Information

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 01.09.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 04.10.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2022

Yayın Sezonu: Güz

Atıf/Citation

Yeşilbağ, Semih (2022), "Divan Şâiri Maksadî ve Şiir Mecmûalarında Tespit Edilen Gazelleri", Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 29, 1517-1541.

Yeşilbağ, Semih (2022), "Divan Poet Maksadî and His Ghazals Found in Poetry Journals", Journal of Ottoman Literature Studies, 29, 1517-1541.

*Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.*

Divan Şâiri Maksadî ve Şiir Mecmûalarında Tespit Edilen Gazelleri

Özet

Osmanlı Devleti'nin 14. yüzyıldan itibaren kademeli bir ilerleyişle Rumeli ve Balkan coğrafyasında askerî, siyasî ve kültürel anlamda etkili olmaya başladığı bilinmektedir. Bununla bağlantılı olarak Belgrad, Bosna, Filibe, Manastır, Mostar, Priştine, Prizren, Saraybosna, Serez, Sofya, Üsküp, Vardar Yenicesi gibi şehirlerde Osmanlı kültürü etkisinde oluşan edebî muhitlerde önemli sanatçılar yetişmiştir. Bu sanatçılar, Anadolu ile Balkan coğrafyası arasında gönül köprüleri kurarak ana çizgileriyle müşterek bir dünya görüşünün ve edebî anlayışın ortaya konduğu eserler vermişlerdir. Bu sanatçıların eserlerinin önemli bir kısmı bugün ilim camiasına kazandırılmış, çoğu üzerinde farklı içerikte çalışmalar yapılmıştır. Bununla birlikte yapılan yeni çalışmalarla ortaya konan eserler, hâlen hayatları ve eserleriyle ilim âlemine tanıtılmayı bekleyenler olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda şiir mecmûalarının ilim dünyasında bilinmeyen şair ve şiirlerin tespitinde ne denli önemli olduğu, klasik edebiyatla ilgili çalışma yapanların malumudur. Nitekim bu çalışma kapsamında kaynaklarda hakkında bilgiye rastlanmadığı için ancak eserlerinden hareketle hayatı hakkında bilgi sahibi olunan ve Balkan coğrafyasının yetiştirdiği bir sanatçı olan *Maksadî* mahlaslı bir şairin yayımlanmamış gazelleri şiir mecmûalarından temin edilip gün ışığına çıkarılmaya çalışılmıştır.

Makalede Maksadî'nin hayatı, sanatı ve eserlerine dair bazı hususlara değinildikten sonra şairin gazel nazım biçimindeki şiirleri çeviriyazıya aktararak verilmiş, çalışmaya eserden örnek sayfalar da eklenmiştir. Bu çalışma ile Maksadî'nin ve gazellerinin ilim âleminin gündemine taşınması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Maksadî, Klasik Türk edebiyatı, Balkan şairleri, Şiir mecmûaları.*

Divan Poet Maksadî and His Ghazals Found in Poetry Journals

Abstract

It is known that the Ottoman State began to be influential in Rumelia and Balkan geography with a gradual progress starting from the 14th century. Important artists emerged in literary circles that formed under the influence of Ottoman culture in cities such as Belgrade, Bosnia, Plovdiv, Monastery, Mostar, Pristina, Prizren, Sarajevo, Serez, Sofia, Skopje and Vardar Yenicesi. These artists created bridges of love between Anatolia and Balkan geography and produced works with a common world view and literary understanding. A significant part of the works of these artists has been brought to scientific community and studies with different content have been conducted on most. However, works revealed by new studies show that there are still artists waiting to be introduced to the world of science with their lives and works.

In this context, those who study classical literature know how important poetry journals are in identifying poets and poems unknown in the scientific world. In this study, unpublished ghazals of a poet with the pseudonym *Maksadî*, who was an artist in the Balkan geography and whose life was known only through his works since there was no information about him in sources, were obtained from poetry journals.

The present article first gives some information about the life, art and works of Maksadî, then translates ghazals of the poet and adds some sample pages from the work. The aim of the present study is to bring Maksadî and his ghazals to the agenda of the scientific world.

Keywords: *Maksadî, Classical Turkish literature, Balkan poets, Poetry journals.*

Giriş

Osmanlı Devleti, 1354 yılında Gelibolu üzerinden Balkan yarımadasına geçerek 1361 senesinde Edirne'yi fethettikten sonra, başta bölgedeki üç küçük Bulgar krallığı olmak üzere feodal devletleri yıkıp Balkanlar'ı süratle ele geçirmeye başlamıştır. (Karpat, 1992: 29) 14. yüzyıldan itibaren Rumeli ve Balkan topraklarında Osmanlı Devleti'nin siyasi gücünün artmasıyla birlikte bölgede geniş kapsamlı, köklü ve etkin kurumsallaşma çalışmalarına hız verilmiştir. Yüzyıllar içinde tesis edilen bu güçlü kurumsallaşma, kaçınılmaz olarak bölge üzerinde değişik alanlarda kendini gösteren etkiler doğurmuş ve bu etkiler de farklı sahalarda eserlere dönüşmüştür. Osmanlı Devleti'nin 550 yıldan fazla süren Balkanlardaki hâkimiyetinin (1354-1913) bir yansıması da kültürel hayat ve edebiyat sahasında olmuştur. Bölgede inşa edilen camilerde ibadetlerin yanında ve onlarla iç içe olarak ağırlığı dinî sahada olan eğitimler de verilmiştir.

Bir yandan da bölgede açılan medreseler ve farklı isim, usul ve meşrebe sahip olarak kurulan tekkeler, özellikle şehirlerin kültürel yapısını etkilemiş; dolayısıyla sosyal hayat, Anadolu'dakine benzer tarzda şekillenmiştir. Bu etkinin hangi boyutlara ulaştığını göstermesi açısından Âşık Çelebi'nin *Meşâ'irü's-su'arâ* adlı eserinde kendisi de Prizrenli olan Nehârî adlı sanatçıdan bahsederken kullandığı ifadeler dikkat çekicidir. Bahsedilen eserde Âşık Çelebi, günümüz Türkçesiyle, "*Rivayet olunur ki Prizren'de bir oğlan doğsa adından önce mahlas koyarlar. Yenice'de doğan, baba diyeceği zaman Farsça söyler. Priştine'de oğlan doğunca dividi belinde doğar, derler. Bundan dolayı Prizren şair kaynağı, Yenice Farsça ocağı ve Priştine de kâtip yatağıdır.*" (Âşık Çelebi, 2018: 388) ifadeleriyle Balkan coğrafyasındaki kültürel hayata dair ipuçları vermektedir.

Osmanlı Devleti döneminde sınırları içerisinde şair yetiştiren yerleşim yerlerinin doğal olarak önemli kültürel faaliyetlerde bulunulan merkezler olduğu görülmektedir. Bu merkezlerin bazıları ve yetişen şair sayısı için de *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü* adlı eserden yola çıkılarak örnekler verilebilir. Nitekim eserde Belgrad'dan 11 şair, Bosna'dan 28 şair, Dimetoka'dan 2 şair, Filibe'den 16 şair, Girit'ten 4 şair, İşkodra'dan 1 şair, Karabağ'dan 1 şair, Manastır'dan 17 şair, Priştine'den 6 şair, Prizren'den 7 şair, Saraybosna'dan 26 şair, Selanik'ten 16 şair, Serez'den 21 şair, Sofya'dan 16 şair, Özice'den (Ujice) 4 şair, Üsküp'ten 18 şair, Vardar Yenicesi'nden 20 şair yer almaktadır. (Geniş bilgi için bkz. İpekten vd., 1988; İsen, 2010: 169-182).

Maksadî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri

Bu makalede, mecmûalardan hareketle gazelleri ilim âleminin nazarlarına sunulacak olan Maksadî hakkında başta tezkireler ve edebiyat tarihleri olmak üzere eski Türk edebiyatı şairlerinin biyografilerine yer verilen temel eserlerde yapılan araştırmalar neticesinde herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Öyle ki şairin doğum yeri, yılı, eğitimi, eserleri, mesleği, vefat tarihi gibi temel bazı bilgilere dahi kaynaklarda rastlanmamıştır.

Şair hakkında ilk bilgileri veren, ona ait şehrengizleri *Maksadî'nin Yenice ve İştîp (İştîb) Şehrengizleri* (Öztürk, 2014a) adlı makalede yayımlayan Murat Öztürk'tür. Öztürk, üzerinde inceleme yaptığı şiirlerden hareketle Maksadî'nin 16. yüzyılın ikinci yarısında ve Rumeli'de yaşadığı kanaatindedir (Öztürk, 2014 b).

Öztürk'ün bu kanaate varmasındaki temel âmiller, Maksadî'nin şehrengizlerini Yenice ve İştîp (İştîb) gibi Balkan şehirleri için yazmış olması ve bu şehrengizlerde övgüsünü yaptığı Rumeli Beylerbeyi Muhammed Paşa yanında Hayâlî, Usûlî, Âgehî, Şeyh Sîneçâk, Günâhî, Sırrî, Rûhî, Aşkî gibi çoğu Vardar Yenice şairlerinin isimlerinin yer alıyor olmasıdır. Öztürk, ayrıca Maksadî'nin Yenice için yazdığı şehrengizlerden birinde Zeynel Paşa'nın emriyle Yenice şehrine geldiğini dile getirmesinden yola çıkarak onun Yenice'de resmi bir görevle bulunmuş olabileceğini de ifade eder. Maksadî'nin Orhan Yavuz ve Mevlüt Gülmez tarafından yayımlanarak ilim âlemine kazandırılan *Maksadî Kemâlât (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)* (Yavuz ve Gülmez, 2018) adlı mesnevisinde yer

alan aşağıdaki beyitlerden Maksadî'nin mutasavvıf olduğu, *Emîr Efendi* isimli bir şeyhe bağlandığı, Emir Efendi dâr-ı bekâya göçünce onun ölmeden önceki telkiniyle halifesi El-hâc Muhammed isimli başka bir şeyhe intisap ettiği bilgilerine ulaşılmaktadır.

- Emîr Efendi kim şeyhü'l-haremdi
Tarîk-ı evliyâda muhteremdi (2567)¹
- Aña iren irişürdi Hudâ'ya
Olup vâsıl Resûl'e kibriyâya (2575)
- Görüp 'âlemde gün gibi zuhûrın
Taleb kıldı dil ü cânım huzûrın (2576)
- Tarîkına idüp cidd ü si'âyet
Ayagına düşüp kıldım inâbet (2577)
- Baňa gösterdi erkân-ı tarîkı
Çü telkîn itdi tevhîd-i hakîkî (2578)
- Sülûk itdüm ben anuñ himmetiyle
Olup perverde çün 'izzetiyle (2581)
- Bu hâl ile irişmişken safâya
Güzer eyledi ol dârü'l-bekâya (2582)
- Çü ben derd ile kaldum zâr u giryân
Tarîk âvâresi hâli perişân (2585)
- Döküp göz yaşın aglarken o şâha
İrişdüm ben yine bir bedr mâha (2586)
- Halîfesi 'azîzüñ şeyh-i devrân
Çü el-hâc Muhammed kân-ı 'irfân (2587)
- Makâm olmuşdı aña şehr-i Üskûb
Çü fazl ile kamu halk içre mergûb (2588)
- Varup dergâhına sürdüm yüzümi
Aña teslîm idüben kendüzümi (2589)
- Ola bu nüsha her bezmüñ çerâğı
Okuyan bula teskîn ü ferâğı (2605)
- Çü her bir kıssasından hisse ala
Özin fehm ide vâkif ola hâle (2606)
- Göre kendinde var mı uşbu ahvâl
Yok ise kesb ide itmeye ihmâl (2607)

1 Sayılar, beyitlerin Kemâlât adlı mesnevideki sıra numaralarını göstermektedir.

Bu Mostar'a nazar olsun nihânî
Çü derc olmuş durur cümle ma'ânî (2608)

Kemâlât adlı mesnevide, Maksadî ile ilişkili olarak Üsküp ve Mostar gibi şehir isimlerine yer verilmesi ve Maksadî'nin Öztürk tarafından yayımlanan Yenice ve İştîp şehrengizlerinden hareketle Yavuz ve Gülmez, Maksadî'nin Bosnalı bir şair olduğunun kabul edilmesi gerektiği kanaatindedirler. (Yavuz ve Gülmez, 2018: 14).

Diğer taraftan tarafımızca bu makalede incelenen gazeller içinde yer alan 28. şiirde Şar Dağları'ndan bahsedilmektedir. Şar Dağları, bugün Kuzey Makedonya ve Kosova ülke sınırlarında uzanan bir dağdır. Osmanlı Devleti döneminde önemli kültür merkezleri olan Kalkandelen ve Prizren de bu dağın eteklerinde kurulmuş şehirlerdir. Maksadî'nin şiirinde Şar Dağları'na ayrıntılı olarak yer verilmesi, yine onun Balkan coğrafyasını bilen bu bölgede yaşamış; hatta bu coğrafyada doğmuş bir kişi olabileceği fikrini destekler mahiyettedir.

Maksadî'nin *Kemâlât* adlı eserde kendinden bahsederken yer verdiği

İlâhî Şükri'nün şükri kıl i'tâ
Çü hâsıl olur andan cümle na'mâ (1790)

dizelerinden oluşan beyitten hareketle isminin Şükri olduğu söylenebilir.

Maksadî'nin Bilinen Eserleri

1. Yenice Şehrengizleri

Yenice, bugün Yunanistan sınırları içinde kalan Osmanlı toprağı olan Selanik'in kuzeydoğusundaki bir şehirdir. Bugünkü resmi ismi Giannitsa'dır. Öztürk'ün şehrengizleri tespit ettiği Millî Kütüphane'de bulunan 06 Mil Yz A 2745 demirbaş numaralı mecmûada Maksadî'nin Yenice eksenli iki şehrengizi yer almaktadır:

a. Birinci Yenice Şehrengizi²

Şehrengiz,
Yine emr oldı Hazretten tulû' itdi meh-i enver
Tecellî eyleyüp Hâlık cihâmı kıldı hoş zîver

matlai ile başlar. Şehrengiz, *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* vezninde olup dağınık hâlde bulunan mesnevi, Öztürk'ün tertibine göre 65 beyit uzunluğundadır. Şair, bu mesnevide Selanik Miri Zeynel Paşa'nın fermanı ile Yenice'ye geldiğinden, şehrin eşsiz güzellikte olduğundan, şehir halkının çoğunluğunun gönül ehli insanlar olup okuryazar olduklarından, önemli meslekler icra ettiklerinden ve başka vasıflarından bahseder. Maksadî'ye göre Yenice, Rumeli'nin Şiraz'ıdır. Şair; kimisi hayatta olmayan âlim, ârif, ehl-i dil 25 kişinin ismini zikrederek övgülerini yapar ve bu kişilere dua ederek şehrengizi tamamlar. Şehrengiz; güzellerin, mahbûb ya da mahbûbelerin değıl, saygın kişilerin övgüsünü içermesi hasebiyle alışlagelen şehrengizlerden farklıdır.

2 Yenice için yazılmış iki şehrengizin karışmaması için bu şehrengizlere birinci ve ikinci şeklinde numaralandırma sonradan yapılmıştır.

b. İkinci Yenice Şehrengizi

Mecmûada bulunan Yenice hakkındaki bu ikinci şehrengiz,

Kılup âlûde mülk ü mâlî fânî
Zebûnî nefis irüp virmez amânî

matlayla başlamaktadır. Eser, *mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün* vezninde olup mecmûada dağınık hâlde bulunan mesnevi, Öztürk'ün tertibine göre 188 beyit uzunluğundadır. Şair, eseri H. 1009/M. 1600 yılında tamamladığına dair tarih düşürdüğü mesnevisine nefisine uyup işlediği günahları zikrederek ve âbid bir kul olamama gafletinden kurtulabilmek için Allah'a yardım etmesi niyazında bulunarak başlar. Gönle sükûn verecek bir yer umuduyla cihanı gezmeye çıkmışken yolunun Vardar Yenicesi'ne düştüğünü ifade eder ve şehrin tabii güzelliklerinin ve güzellerinin methine geçer. Şairin methini yaptığı 28 mahbûb, eserde ismen zikredilir. Çoğu babalarının adları veya meslekleriyle anılan bu mahbûblar, isimlerinin veya lakaplarındaki sözcüklerin çağrışımlarına uygun nitelermelerle methedilir. Şair, günahlarının affı yanında methettiği güzeller, Yenice şehri, bu şehrin halkı, hâkimi için de dualar ederek ve okuyanın kendisi için dua etmesi temennisinde bulunarak mesneviyi tamamlar.

2. İştîp (İştîb) Şehrengizi

Osmanlı döneminde çoğunluğu Müslüman ahaliden oluşan İştîp, bir kısmı bugün hâlâ ayakta olan Osmanlı tarafından yapılmış medrese, hamam, kervansaray, cami, kütüphane, tekke, köprü gibi eserleriyle bir ticaret ve sanat merkeziydi. Bugün İştîp, Kuzey Makedonya'nın doğusunda bulunan ve Slav-Makedonya'da önemli Türk topluluğuna sahip olan tek bölgedir.

İştîp Şehrengizi de Millî Kütüphane'de bulunan 06 Mil Yz A 2745 demirbaş numaralı mecmûada yer alan, *mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün* vezniyle yazılmış, 122 beyit uzunluğunda bir mesnevidir. Mesneviye Allah'a hamd ile başlanır, Hz. Peygamber'in sünnetine ittibâ etmek gereği üzerinde durulur. Maksadî, Allah'a kulluğu hakkıyla yapamadığından, günahkâr bir kul olup ilmi ve azminin de olmadığından bahseder. İbadetleri güzel bir şekilde sadece bir iki gün yaptığından, sevdiğinin sürekli aklını meşgul ettiğinden dolayı diğer günlerde ibadetleri yapamadığından dert yanar. Sıkıntılarını unutturacak, gönlünü feraha çıkaracak bir yer ararken gönül ehli bir kişinin kendisine İştîp'ten bahsedip oraya gitmesini tavsiye ettiğini dile getirir. Maksadî, bu tavsiye ile İştîp'e geldiğini belirttikten sonra İştîp ve halkının güzelliklerini dile getirir. Bu arada İştîp'te Kavaklı isimli bir mesire yerinin de güzelliğini özellikle vurgular. Murtaza Mustafa Paşa'yı da metheder ve onun için dualar eder.³ Ardından İştîp'teki 10 mahbûbu ismen zikreder, farklı yönleriyle metheder, onlara dualar ederek şehrengizi tamamlar.

3. Kemâlât

Eserden ilk defa bahseden Orhan Yavuz ve Mevlüt Gülmez'dir (Yavuz ve Gülmez, 2018). *Maksadî Kemâlât (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)* adlı eserde Kemal Yavuz'un şahsi kütüphanesinden temin edilerek çalışılan eserin başka bir nüshasına rastlanmadığı belirtilmektedir.⁴ Yazma metin; 114 varak olup 2.705 beyitten oluşan, *mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün* vezninde ve harekesiz nesih hatla yazılmış, dinî-tasavvufî mahiyetli bir mesnevidir. Maksadî, bu eseri H. 1025/M. 1616 yılında yazmıştır. Eser, kendi içerisinde 40 bâb hâlinde tertip edilmiştir. Eserin dinî-tasavvufî bir mefhumu ele alan her bâbında meselenin daha iyi anlaşılması için bağlama uygun bir âyet, bir hadis ve bir hikâye de yer almaktadır. Böylece eser; 40 âyet, 40 hadis,

3 Mesnevilerde Maksadî, devlet ricalinden bazı isimlerden bahsediyor olsa da Sicill-i Osmânî gibi temel bazı kaynaklarda aynı isme sahip birçok kişinin bulunuyor olması, bu kişilerin tarihî kimliklerini kesin olarak belirlemeye (Öztürk, 2014a: 53), buradan Maksadî ile ilgili bazı çıkarımlar yapmaya engel teşkil etmektedir.

4 Kendisine adanan bu armağan sayı vesilesiyle eserlerinden tanıdığım Prof. Dr. Kemal Yavuz Hocam'a sağlıklı, huzurlu bir ömür diliyorum.

40 hikâyeden oluşmuştur. Hikâyelerde Bâyezîd-i Bistâmî, İmam-ı Cafer, Hasan-ı Basrî, İbrahim b. Edhem, İblis ve Firavun, Âdem ile şeytan gibi dinî-menkıbevî şahsiyetlere ait hikmetli olaylara yer verilmektedir. Esere Maksadî tarafından *Kemâlât* isminin verildiğine mesneviden alınan aşağıdaki beyitlerde değinilmektedir:

Ki tasnîf eyledüm uşbu kitâbı
Okundukca bulam ben de sevâbı (2685)

Dahı virdüm aña nâmı *Kemâlât*
Çü bunda derc olupdur cümle hâlât (2686)

Kemâlât'um okusun ehl-i 'irfân
Hediyem bu durur anlara irgür (2700)

Kemâlât adlı mesnevide ayrıca şaire ait iki gazele de yer verilmektedir. Maksadî'nin eserde Sultan I. Ahmed'e de değinmesinden hareketle eserin Sultan I. Ahmed döneminde (sal. 1603-1617) yazıldığı bilgisine ulaşılmaktadır.

4. Maksadî'nin Gazelleri ve Gazellerin Yer Aldığı Mecmûaların Tanıtımı

Maksadî'ye ait gazeller, Millî Kütüphane'de bulunan 06 Mil Yz A 2745 ve 06 Mil Yz A 3128 demirbaş numaralı mecmûalarda yer almaktadır.

06 Mil Yz A 2745 numaralı eserin üzerinde sonradan yazılmış olduğu anlaşılan bir yazı ile *Dîvân-ı Maksadî* ifadesi yer almakta olup yazmalar.gov.tr adresindeki katalogda da eser ismi *divan* şeklinde kayıtlıdır. Buna rağmen eserin mürettep, münferit bir divandan ziyade içinde bazı başka şairlere ait şiirlerin de yer aldığı bir mecmûa niteliğinde olduğu görülmektedir.⁵ 184x120mm. ölçülerinde olan, kalın esmer kâğıt türündeki, kartal filigranlı sayfalarda muhtelif satır sayısına sahip eserde dîvânî hat kullanılmıştır. Maksadî'ye ait şiirler, eserin 1b-17b varakları arasında bulunmaktadır. Varaklarda eksiklik, karışıklık ve silik kısımlar mevcuttur. Bu mecmûada ikisi Vardar Yenicesi, biri İştîp hakkında olmak üzere üç mesnevi, biri eksik diğeri Bosna'nın fethi için yazılmış iki kaside⁶ ve üçü eksik (makaledeki 13., 23. ve 24. şiirler) 34 gazel yer almaktadır.

Millî Kütüphane'deki 06 Mil Yz 3128 demirbaş numaralı diğeri mecmûa 234x165mm. ölçülerinde 33 varak, değişken satırlı, ta'lîk hatla yazılmış, kartal filigranlı bir eserdir. Bu mecmûanın 17a sayfasında Maksadî'nin 1 gazeli bulunmaktadır.

Mecmûalarda Yer Alan Gazellerin Şekil, Muhteva, Dil ve Üslup Açısından Değerlendirilmesi

Maksadî'nin gazellerine muhteva açısından bakıldığında divan şiiri geleneği içinde başka divanlarda da rastlandığı üzere *aşk, sevgilinin güzellik unsurları, aşkın cefâsı, âşığın hâlleri; firkatten, talihten ve zâhidin hâllerinden şikâyet* konularının ağırlıklı olarak işlendiği görülmektedir. Eserde sosyal hayat bağlamında 28. şiirde bugün Kosova ve Kuzey Makedonya ülkeleri sınırları boyunca uzanan *Şar Dağı* ve bu dağın vasıflarına yer verilmiştir.

Maksadî'nin bazı şiirlerinde tasavvufî remizlerin ve ıstılahın kullanımına rastlanmaktadır. Gazelerde *şeyh, sûfî, tarîk, fenâfi'llâh, hayret, kanâat, tevekkül, vahdet-kesret, bezm-i elest, ilm-i esmâ,*

5 Eserin 18a-41b varakları arasında Bâkî, Alî, Nihânî, Kabûlî, Cenânî, Hâşimî, Muhyî, Muhtâr, Medhî, Ulvî, Âzerî, Rahmî Ubeydî, Hâfız, Makâlî, Nev'î, Hayâlî, Rûsûhî, Rûhî, Yahyâ Efendi, Ünsî Mahmûd Efendi, Hakîrî, Râşid Efendi, Dânişî, Lâmiî, Râmis, Şemsî Hüsrev ve Hasîb Ded'e ait farklı nazım şekillerinde şiirler yer almaktadır.

6 Bosna'nın fethi için yazılmış olan kaside, tarafımızca yayımlanmak üzere hazırlanmaktadır.

seyr-i fi'llâh, ledün ilmi gibi hususlara değinildiği görülmektedir. Bu bağlamda Maksadî'nin Kemâlât adlı mesnevîde yer alan bir şeyhe intisabı bilgisi de dikkate alınacak olursa şairin mutasavvıf bir kişiliğe sahip olduğu söylenebilir.

Maksadî'nin şiirlerinde müstensihthen de kaynaklanması muhtemel vezin ve kafiye kusurları bulunduğu görülmektedir. Öyle ki bazı şiirlerde vezni tespit etmek mümkün olmamıştır. Bu şiirlerde aruz kalıbı yazılmamıştır. Gazeller, eserde alfabetik sıralı olmasa da şiirin ekserisinde revî harfî şiirin baş kısmına kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Eserde, anlama ve vezne göre kullanılması gereken bazı ek veya sözcüklerin yazılmadığı görülmüş; bunlar tarafımızdan köşeli parantez içinde metne eklenmiştir. Metinde sözcüklerin yazımında harflerin karıştırıldığı, bazı noktalı harflerin noktalarının kullanılmadığı göze çarpmaktadır. Bu bağlamda "hı" harfinin noktasının sıklıkla konulmadığı gözlenmiştir.

Mecmûalarda Tespit Edilen Gazellerin Çeviriyazılı Metinleri⁷

[12a]

1

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

1. Şanmañ ki mü'ezzin-i şeherī baña gelür
Nâlem eşidür seyire çıkar baña gelür
2. Her gice benüm nâliş ile feryâdumdan
Yummaz gözünü halk-ı cihân taña gelür
3. Yâr gitdi vü ağyârile ben kaldum maḥzûn
Bir gün beni ol yâd idüben aña gelür
4. Eksük degül 'aşk vâşıtası eyleye hergiz
Biñ dürlü belâ cânuma her yaña gelür

⁷ Metnin hazırlanmasında şu hususlara dikkat edilmiştir: Metin kurulurken mecmûadaki mevcut varak numaraları tercih edilmiş; yeni bir numaralandırma yapılmamıştır. Mecmûada şiirler, nazım şekline göre düzenlenmediği için yazma nüshadaki sıra esas alınmış ve buna göre şiirlere sıra numarası verilmiştir. Şiirlerin yer aldığı varak numarasına ait bilgi [12a] örneğinde olduğu gibi köşeli parantez içinde çeviriyazılı metinde gösterilmiştir. Genel açıklamalar numaralandırma yapılarak dipnotta verilmiştir. Şiirlere ait vezin kusurları, vezin dikkate alınarak neşre dair tasarruflar, numaralandırma yapılmadan dipnotlarda gösterilmiştir. Bu dipnotlarda, şiir numarası bilgisi verilip eğik çizgi kullanılmış, beyit sayısı ifade edilmiş, ilk mısra için a ikinci mısra için b harfleri kullanılmış, iki nokta işareti kullanıldıktan sonra gerekli açıklamalar yapılmıştır. (Örn. 13/ 5a: Mısrada vezin kusurludur.)

Metinde sayfa altında kalıp okunamayan kısımda "....." sıra noktalar işareti kullanılmıştır. Mürâ'î, dâ'im gibi hemzeli veya "y" harfiyle yazılan kelimelerin hemzeli okunuşu tercih edilmiştir. Metnin imlâsında Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler (Ünver, 2008) ve Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16., 17. ve 18. Yüzyıllar) (Kartalhoğlu, 2011) adlı çalışmalar dikkate alınmıştır.

1/ 2a; 2b: Mısrada vezin kusurludur.

1/ 3a: Mısrada vezin kusurludur.

1/ 4b: Mısrada vezin kusurludur.

1/ 5a: Mısrada vezin kusurludur.

5. Gel bezme seni Mağsadî çün etdi teklîf
Sen gelmez iseñ aña vü ol saña gelür

2

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

1. Mağbûb-ı cihân şimdi levendâne gerekdür
Şemşîr u teber elde levendâne gerekdür
2. 'Uşşâk ola âşüfte vü üftâde pes anuñ
Ol şehri-i leñâfetde emîrâne gerekdür
3. Mecmû'ası koynda ğazel okıya heme kez
Fettân ola söz añlaya rindâne gerekdür
4. 'Iyş eyleye yârânile mey nüş ide dâ'im
Mağmûr ola ol gözleri mestâne gerekdür
5. Cânânile vuşlat bulıcağ Mağsadî 'aşık
Cân cāna vü gönlüñ dañi yābāne gerekdür

3⁸

1. Ol mülk nedür kim 'aşık olan andan kaçar
Cân niçündür ol vişâl-i cānāndan kaçar
2. Ruğ-i zībā nāz-perverde şehzādedür kim eglenmez
Zîk-i cāne diyü bu cism-i vîrāndan kaçar
3. Mescid-i mü'mindür bilürse bu cihân
Mağbûs olan resmidür ki zindān[dan] kaçar
4. Âteş-i derūnum odına yana yana cān
Bîmāre düşüp derdile külhāndan kaçar
5. 'Ömr metā'in elden aldurup Mağsadî
Çoğ h^vāce [vü] şehler fenāda dükkāndan kaçar

4

fā'ilätün fā'ilätün fā'ilätün fā'ilün

1. Süz-ı 'aşkuñla kaçan kim dilden āh u zār olur
Āh dūd u dūd ebr u ebr āteşbār olur
2. Ağsa eşküm dīdeden ol gevher-i nā-yāb için
Eşk seyl ü seyl yem ü yem dūr-i şehvār olur

1/ 5b: Mısrada vezin kusurludur.

8 Gazelin bir ya da birkaç mısraı bir vezne uysa da gazelin genelinde vezin tespit edilemediğinden şiirin vezni yazılmamıştır. Bu durum 18., 19., 20. ve 31. şiirler için de geçerlidir.

[12b]

3. Yansa dâğ-ı s̄inem üzre Һasret-i Һaddüfle nār
Nār nūr u nūr Һūr u Һūr pür-envār olur
4. Kūhdan geçse ğam-ı zūlfüfle alşam şarşarı
Kūh deşt u deşt bāğ u bāğ sünbülzār olur
5. Ğonceye baksa lebüñsiz çeşm bāğa bir nazār
Ğonce berg u berg Һār u Һār Һaçervār olur

5

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Her kaçan kim dilde feryād u ğam-ı dildār olur
Ğamm-ı hemm ü hemm-i bīm ü bīm-i āh u zār olur
2. Cūy-ı eşküm akşa bir dem reşk-i la'l-i yār için
Cūy nehr ü nehr baħr u baħr gevherbār olur
3. S̄inem üzre mün'akis olsa derūnum āteşi
S̄ine dâğ u dâğ bāğ u bāğ lālezār olur
4. Ger güzār itse kūyuñdan bād-ı āh-ı nālišüm
Āh sūz u sūz zār u zār pür-esrār olur
5. Verd-i la'lüñsiz güle baksa çemende Mağşadī
Verd Һār u Һār tīr ü tīr bir ğaddār olur

6

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Rü'yet-i esrārıla mevsūk olaldan āblar
İştiyāk 'arz eyleyüp yüzinde sür dūlāblar
2. Mā-cerā-yı 'aşķile şabr u qarār itmez müdām
Başını taşdan taşa dögüp gider seyl-āblar
3. Şafħa-i Һüsñünde Һālā Һālūñ ebrūñ kirpigüñ
Yazılupdur āyet-i nūr üstine i'rāblar
4. Merve Һaķķıyçün hilāl-ebrū cemālūñ Ka'besin
Görelü yüzün çevirdi kıbleden miħrāblar
5. Söyleseñ sūkker yağar meslisde ey tūñi-kelām
Nāzile gelseñ çemende saçılur gül-āblar
6. Miħr-i 'aşķuñla ziyālansun diyü ey meh-liķā
Tīr-i ğamzeñ s̄inem üzre açdı yer yer bāblar

7. Maşşadî dil zevrakı düşeli baħr-i firķate
Rûzgār el virmedi çekdüm nice gird-āblar

7

mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün

1. Derün-ı sînede dā'im dilā maħbüb-ı vāhiddür
Benüm 'aşķum cemāl-i yāredür Allāh şāhiddür
[13a]
2. Müyesser olmadı dehr-i deniden baña kām almak
Edāniye egerçi gerdiş-i devrān müsā'iddür
3. Liķā-yı yāre irmekdür begüm maşşūd-ı cennetden
Şafā-yı vaşlı inkār eyleyen sālūs-ı cāhiddür
4. Firāk-ı yārile ger ğayre baķsa dīde-i 'āşık
Yine anuñ ħamiri dā'imā ma'sūķa 'ā'iddür
5. Göñül şeh-bāzı dām u dāne-i şayyāde bend olmaz
Anı meftün iden ol zülf ü ħāl u sīm-i sā'iddür

8

mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün

1. Dürüg-ı mülketinde şāh olan maħbüb-ı vāhiddür
Aña bu iki çeşm-i ħün-feşānum iki şāhiddür
2. Zen-i dünyā-yı dūnuñ mübtelāsı olma ey dil gel
Ki anuñ ŧavķ-ı miħnet gerdeni üzre ķalā'iddür
3. N'ıçün sālūs ŧaĝar eyler dilā mest ü ħarābāta
'Abeş söyler anı söyletmesünler ķosa zā'iddür
4. Mey-i 'aşķile mest ü sīnesi çāk olmayan 'ābid
Hemān ancaķ 'aşā vü ħırķa vü ŧacile zāhiddür
5. Geçüp ālāyiş-i dünyādan el çekmek gerek 'āşık
Sözüm ħaķdur bi-ħamdillāh kelāmum cümle vāriddür

9

mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün

1. İrişdüm sırr-ı tevĥide dilümde zıkr-i vāhiddür
Bu ķavle şadıķam Allāh bilür kim baña şāhiddür
2. Ħaberdār olmayan esrār-ı ħüdan ķaldı bī-ħüde
Ne zāhid belki ol zāviye-i ma'nide zā'iddür

3. Fenāfi'llāh olup kesb-i ma'arif eylese sākin
Anuñ seyri ma'allāhdur ki 'irfānı müsā'iddür
4. Reh-i 'aşqunda cānānuñ virenler başile cānı
İrişdi menzil-i maqşūda 'aşkile mücāhiddür
5. Kitāb-ı nazma şöhret virdi elfāz-ı dürerbāruñ
Sözüñ muğlak meger ey Maqşadī şerh-i 'aķā'iddür

10

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1. Hālūñüz hoş mı şafā üzre meserretde misiz
Dil-güşā 'izzet-i nusretde vü hürmetde misiz
 2. Burc-ı 'izzetden idüp tal'atı her şubh u mesā
Mıhr-i enver gibi günden güne rif'atde misiz
- [13b]
3. Geçirüp şıhhatile 'ömri şafādārında
Dil-i āsūde vü devletde teneffüsde misiz
 4. Cem' olup bezm-i muhabbetde ehibbālarile
Cām-ı Cem nüş idüben 'işret ü şohbetde misiz
 5. Vuşlat-ı yārile el-hāşılı ferhunde misiz
Yoħsa derd ü ğam u hicrānile hasretde misiz
 6. Gehi maħbūbe niyāz itmede gāhī nāzda
Gehi bir 'ālem-i hayretde vü vaħdetde misiz
 7. Nev-bahār oldı yine bülbül-i āşüfte gibi
Maqşadī bende-mişāl āhile firķatde misiz

11

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1. Ne ğanīyüz ne cihān hāķına muħtāc oluruz
Ma'nide bir nice nā-keslere ser-tāc oluruz
2. Deşt-i ğamda bizi Mecnūn gibi tenhā şanmañ
Gehi yārānile ol vādide birķaç oluruz
3. Sākinüz genc-i ķanā'atde olup ehl-i ferāĝ
Biz tevekkül ehliyüz şanma bizi ac oluruz
4. Terk-i tecrīdüz olup vaħdet maķāmında muķīm
Keşret-i hāķile ālūde ne iħrāc oluruz

5. Raqam-ı 'aşkı dile yazmak için Maqşadiyâ
Gehi hâme gehi nâme vü sefidâc oluruz

12

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Cihânı rüşen itse tal'at-ı hüsniñ 'aceb olmaz
Ruhuñdan kâkülüñ ref' olsa rüşendür ki şeb olmaz
2. Gice bezmünde nâlân olmuşam sulţânım 'ayb itme
Bilürsin mest olan dîvân[e]de 'avd u edeb olmaz
3. Nazîrûñ yok durur hûbân-ı 'âlemde müsellemsin
Mu'âdil hüsniñle sencileyin 'âlî-neseb olmaz
4. Cemâlüñ mihre nisbet eylemek câ'iz degül zîrâ
Güneşde hâl u zülf ü 'arız u hem gonce-leb olmaz
5. Ğam-ı dildâra şabr it Maqşadî cevriñe incinme
Bu 'aşq meydânıdır merdâne ol kösem ğazab olmaz

13⁹

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Dili şâf olmayan şüfî uşûl esrârını bilmez
Sülük ehli degüldür tavrını eţvârını bilmez
2. Şu kim bezm-i elestde içmedi 'aşq câmını lâ-büd
Harâbât 'âleminde mestini hüşyârını bilmez

[14a]

14¹⁰

mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

1. Bir harfi raqam olsa bu 'aşkuñ kitâb olur
Biñ ma'nîye bir noqta ile feth-i bâb olur
2. Cehd eyle şağın özüñi sen naqş u halelden
Bir zerre sehâb irişe şemse hicâb olur

9 Bu şiirin ilk iki beytinden sonra geçilen diğer sayfada başka bir şiir yer almaktadır. Eserin diğer sayfalarında da şiirin devamı niteliğinde olabilecek bir şiire rastlanmamıştır. Bazı sayfalardaki bant izlerinden hareketle tamir gördüğü anlaşılan kitabın reddâde kullanılan bir yerde de (11b, ekte verilen ilk örnek sayfada bu durum görülmektedir.) reddâde uyulmaması, devamı bulunamayan şiirlerin sayfadan sayfaya geçişlerde olması (aynı durum 23. şiirde de söz konusudur.) tamir gördüğü sırada eserin bazı sayfalarının kaybolmuş olabileceğini düşündürmektedir.

10 Şiirde genel olarak beyitlerin redif ve kafiyesinin yer aldığı son tef'ilelerde vezin kusuru olduğu görülmektedir.

3. Bünyād eyleme devre pendümi şüfî
Sālūslıgıle cümle ‘amelüñ harāb olur
4. Şol şavm-ı riya’ ile kamu teşne gezenler
Maṭlūbı[nı] bilesin anuñ ki serāb olur
5. ‘Aşk āteşine Maḫṣadī yanup yaqılanuñ
Ḥākister olup rû-yı derûnı kebāb olur

15

mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün

1. Nehir şanmañ gezen demler dilā rūḫ-ı revānuñdur
Mürür iden gice gündüz bahā-yı resm-i kânūñdur
2. Bu eyyāmıle rüz u hefte kim geçmekdedür dā’im
Şaḫın yoq yerlere ḫarc eyleme ol nuḫre anuñdur
3. Hemīn māzī vü müstaḫbeli varuñ ey dil imrūzdur
Ġanīmet bil bugünkü ‘ömrüñi yarın filānuñdur
4. Ġam u derd u belā gördükce şekvā kılma devrāndan
İrādet ḫazretüñdür gerdiş[i] şanma zamānuñdur
5. Ḥaṭā itmez cihānda Maḫṣadī ḫiç satvet-i mü’min
Ya ḫayra iletür ya şerre anı ḫikmet anuñdur

16

fā’ilatün fā’ilatün fā’ilatün fā’ilün

1. Ehl-i derdi nār-ı ğam lā-büddür elbet yandurur
Nite kim ‘uşşāḫı hicrānıyla firḫat yandurur
2. Bağrını biryān ider tennūr-ı hicrān dem-be-dem
Tāb u tef her yañadan nevbet-be-nevbet yandurur
3. Āteşe bir kez yanar pervāne eyler maḫv vüçüd
Ben dil-i sūzānı gör kim nice ḫat ḫat yandur[ur]
4. Firḫat odına nice ṭāḫat getürsün ehl-i derd
Ġurbet eyyāmında her kişiyi firḫat yandurur
5. Maḫṣadī yanmaḫ yaqılmaḫ çünki ḫāl oldı saña
Şabr idüp şükr idelüm çün beni ḫasret yandurur

17

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Bir ğazel nazm eyledüm [kim] görse yārān reşk ider
Şafha-i cāndan yazındum görse cānān reşk ider
 2. Bu lisān-ı ğaybdur fehm eylemez her ehremen
Mañıku't-ı tayır¹¹ okur vaqtā Süleymān reşk ider
 3. 'İlm-i bāñın söylerem oldum çü Hızır-ı ma'nevī
Bu ledünnī sırrıdır Mūş'āb'n-i 'İmrān reşk ider
 4. Seyr-i fi'llāhdan dem urdum keşf-i esrār eyleyüp
'İlm-i esmādur melek hayretde insān reşk ider
- [15a]
5. Böyle ebyāt-ı müselsel müstebed eyler zañır
Bu kemāle muñtali' olunca Selmān reşk ider
 6. Bir mañām[a] koymuşam dutar semā'ī ins ü cin
Ber-hevādur dīnde kāfir ü müselmān reşk [i]der
 7. Mañsadī fevkuñda yok bir ehil-i kān-ı süñan
Yazınup şi'r-i terüñ 'uşşāk u hūbān reşk ider

18¹²

1. Şafha-i rüyumda yaşum dutupdur mañar
Der hesāba gelmez oñı yaz be haber
2. Bālī bir lañza görmesem seni men
Olur gözüm kanı düşer yire yer yer
3. Būyı nālān ide beni mişl-i nāy
Diyesin onlara pervāneden beter
4. 'Aşk ehline kūyuñda eylemek zār
Şaqlaya hīç kimseye açmaya der
5. Eyleme yād şehüm tapuña gelsem
Çü kapuñdur Mañsadī aña gider

11 Tayr kelimesi vezin gereği tayır şeklinde okunmuştur.

17/ 5a: Metinde müselseldür şeklinde yazılmış olan ifade, vezin gereği müselsel şeklinde okunmuştur.

12 Bazı gazellerde, bu şiirdeki özellikle birinci ve ikinci beyitlerde olduğu gibi, anlamın açık olmadığı görülmektedir. Bu beyitler, şair tarafından karalama hâlinde bırakılmış, tamamlanmamış izlenimi vermektedir. Bu durum, gazellerin tespit edildiği mecmûanın müellif hattı olabileceği ihtimâlini akla getirmektedir.

19

1. Cānā raq̄ibe yüz virme gel terkini ur
Degül Süleymāna yakın ola mūr
2. Elinde bulunmaz saña mu‘ādil hem
Yüz meleksin yā cinān içinde hūr
3. Revānum çatı cevır eyledüñ baña
Dimedüñ ki çekersin ğamıyla zūr
4. Şeb ağlaram aķar gözümüñ nemi
Seni ey niçün olursun benden dūr
5. Mişāl aķar yaşum oluben nehr-i belā
Bu derd seni Maķşadī eyledi hūr

20

1. Başumda olan bār-ı ğamı çekme tağlar
Dögünüp taşlarile hep baña ağlar
[15b]
2. Baña ırmağlar aķar gözi yaşı
Yaşına yetmeyüben şehirde çağlar
3. Gözümüñ yaşı olup ālüde-i hūn
Doldı ciger lāle gibi hicr odın k’ağlar
4. Yüregüm āteş-i ğam çāresiz oldum
Meded itsün dil-i bīmāreye sağlar
5. Şuya hīç itmedi iy Maķşadī muhtāc
Olanuñ derd ü belā yolını bağlar

21

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. Reh-i ‘aşķ içre serden geçe yazmışdur[ur] ‘aşıklar
Dayanmaz tu‘me-i tıģına ‘ālemde münāfıklar
2. Gerek pülād olursa kalb-i a‘dā berg-i hātifveş
Deler anı geçer āh eyleyince bağrı yanıklar
3. Yanup yakılmaķ ister giceler bīdār olup ‘aşık
Şeb-i ķadre irişür ol göyünmişler o¹³ yanıklar

13 Metinde “ol” şeklinde yazılmış kelime, vezin gereği “o” şeklinde okunmuştur.

4. Hâkîkat meclisinde mest-i vîrân olanuñ zevkin
Ne bilsün ne şafânuñ mazharıdır anı ayıklar
5. Bilüp nâlemle fâş eyleme diyüben güher râzı
Anuñçün bî-zebândur Mağsadî deryâda balıklar

22

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Hîl'at-ı nâzıyla yâr kendüyi şîrîn gösterür
Geh cemâl 'arz eyleyüp zülf-i 'abîrin gösterür
2. Nâvek-i hûnrîzi gelse baña istikbâl idüp
Cân çıkar karşı çeker sîneye yerin gösterür
3. Bir melek ruhsâr durur olmaz mu'âdil hüsnine
Ne felek mişlin getürdi ne nazîrin gösterür
4. Cânuma kaşd eyledi hâl ü çeşm zülf-i yâr n'edem
Ġamzesi cellâdı her dem baña tîrin gösterür
5. Mağsadî ancak olur böyle rengînter gazel
Cümle mazmûnu müselsel biri birin gösterür

23¹⁴

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

1. Şanmañ ki mü'ezzîn-i seherî baña gelür
Nâlem eşidür seyire çıkar baña gelür

[16a]

24¹⁵

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Mağsadî zâviye-i vahdetde 'aşk esrârınuñ
Baş açuğ bencileyin bir vâlih ü hayrânı yok

22/ 4a: Mısrada vezin kusurludur.

22/ 5a: Mısrada vezin kusurludur.

14 Bu şiirin ilk beytinden sonra geçilen diğer sayfada başka bir şiir yer almaktadır. Eserin diğer sayfalarında da şiirin devamı niteliğinde olabilecek bir şiire rastlanmamıştır.

15 Sayfanın başında yer alan bu beyit, şairin eserde rastlayamadığımız bir şiirinin makta beyti olmalıdır.

25

mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün

1. Dilâ kalb-i bîmāru[ma] sezâ iken devâ kılmak
Ne lâyıkdur beni çâk böyle derde mübtelâ kılmak
2. Bizimle inkıţâ'-ı vuşlat itmek çün muķarrerdür
Gerekmezdi ezelden 'aşkuñile āşinâ kılmak
3. Dotalum bende-i bî-çāre oldum rāh-ı 'aşkuñda
Düşer mi şānuña bu mertebe cevr ü cefâ kılmak
4. Nice 'ıyd u nice nev-rüz olupdur intizāruñda
Müyesser olmadı el ucıyle merħabâ kılmak
5. Şaçuña Maķşadî meger Ĥaţâ dimiş Ĥaţâ itmiş
'Aţâ senden benüm 'ömrüm 'aceb degül Ĥaţâ kılmak

26

mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün

1. Ne müşkildür kişiyे meclis-i yārāndan ayrılmak
Ĥuşuşâ yār u ġār-ı mūnis u akrāndan ayrılmak
2. Kālor pejmürde olmaz zinde zārile geçer vaķtı
Geñez olmaz ki cism-i muķarrerdür cāndan ayrılmak
3. Dimişler intizārı mutlak [anuñ] mevt-i aħmerdür
İki dünyâ ġamıdur cāna cānān[in]dan ayrılmak
4. Cemāli nūrına Īmān getürmişken dilārānuñ
Ma'āzallāh Ĥaţādur mü'mine Īmāndan ayrılmak
5. Lebi 'ayn-ı şifā iken dil-i bîmāreye yārüñ
Ölümdür Maķşadî derd ehline dermāndan ayrılmak

27

mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün

1. Hicrān beni öldürdi ŧabībâ Ĥaberüñ yok
Bu Ĥaste dile luţfile bir kez nazaruñ yok
2. 'Aşķ cāmını nüş eylemedük var ise şüfî
Başuñda hevâ esmedi Ĥalâ esirik yok

26/ 2b: Mısrada vezin kusurludur.

27/ 1b: Mısrada vezin kusurludur.

3. Derd âteşine yanmaduğ ey bülbül-i şeydâ
Zâr eylemeden ğayrı daği bir hünertün yok

4. Tağlar gibi ağlar saña deryâ gibi acır
Üstüne felek gibi dilâ bir dönerün yok

[16b]

5. Tağları deler Mağşadînin berçveş âhı
Taş dillü imişsin güzelüm hiç hâzerün yok

28

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Eyledüm zevk u şafâsın bir zamân Şar Tağınun
Hâliyâ reşkündedir bu dil ü cân Şar Tağınun

2. Şaht-ı bāğ u bāğçe şahrâsı benefşe ergavân
Zeyn olur her cânibi mişl-i cinân Şar Tağınun

3. Kûh-ı Billür-ı kûçek derler müverrihler aña
Taşları la'l-i zeberceddür hemân Şar Tağınun

4. Şâhidur yaylağların eksük degül aşlâ lâlê
Tâc-ı 'izzetdür başında boz duman Şar Tağınun

5. Yok durur şabr u qarârı 'aşık-ı şeydâ gibi
Devr ider her cânibin âb-ı revân Şar Tağınun

6. Begbînarı rādîka yazısı kûh-ı duhterân
Dil-güşâ şahrâsıdur bunlar 'ayân Şar Tağınun

7. Yıldı bir seyr ü şafâsın itmege ey Mağşadî
Dâ'im ârzüsındadır halk-ı cihân Şar Tağınun

29

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Bu fenâ bezminde besdür nice bir mestânelik
Başum[a] 'aqlum gelüpdür gitdi ol dîvânelik

2. Terk-i tecrîdem bugün dutdum ferâğat kûşesin
Hem-demüm ehl-i fenâ hem-meskenüm vîrânelik

3. 'Arşa içre hünrîzlikler bahâdurlik degül
Çahr idüp nefsin helâk itmek dürür merdânelik

4. Hây u hüyı terk idüp dutdum hüviyyetde mağâm
Aşinâ-yı zü'l-celâlem ber-çaraf bî-gânelik

5. Sem'-i cāna her kelāmuñ Maḫṣadī mengüş olur
Ḳulzüm-i 'aşḳda şadefsin kim sözüñ dürdānelik

30

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1. Baña sihr eyledi ol cādū-yı mekkāre gözüñ
Ḳıldı Mecnūn-şıfat cānumı āvāre gözüñ
2. Eline tīr aluben ḳırdı ḳaşuñ yayını çün
Tīr-i ḡamzeñle deler kim sīnemi pāre gözüñ
3. Başuma özge belā oldı hevā-yı zülfüñ
Ḳıldı ḫālūñ gibi hem baḫtumu da ḳara gözüñ
4. Meclisüñde bu durur ney gibi nālāna sebep
İltifātıyla nazār eyledi aḡyāre gözüñ
5. Maḫṣadī la'l-i lebūñ emsem olur didüḡiçün
.....¹⁶

[17a]

31

1. Vaşl-ı yāre irmek isterseñ ḡam u cevriñi çek
Dil ü cāndan ḳayıрма iresin cānāne tek
2. Girü olmaz bu 'aşḳ meydānıdur ey māh-rū
Yolında baş vir ferīd-i 'aşr olup 'aşḳında yek
3. Dürüş kim irişesin menzil-i maḫṣūda tā
Ḳicāb-ı mā-sivāyı çek ṫarīḳ içre emek
4. İrişdi seyr-i fi'llāh cihāndan çekdi baş
Şeyḫ bu ḳavle ḳā'il kimesne itmedi şek
5. Yimez ḫvān-ı muḫabbetden şu kim bulmaz şalāḫ
Olup i'tiḳādın Maḫṣadī itmezse pek

32

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1. Bu ḡice meclise ol şūḫ-ı cihān gelse gerek
'İzzet ü nāzile ol ḫubb-ı zamān gelse gerek

16 Beytin ikinci mısraına ait bazı harfler sayfanın alt kısmında görünse de diğer harfler görünemediğinden mısraın tamamı okunamamıştır.

2. Cām-ı Cem bezmine nisbet kıldı 'işret cān u dil
Meh-i nev gibi doğup ebr-i kemān gelse gerek
 3. Reşk ider bāğ-ı İrem şimdi bu vīrāneye kim
Ne şafādur göre ol hūr-ı cinān gelse gerek
 4. Nite pejmürde olam hasret-i hicrānı ile
İrişüp vuşlatına cismüme cān gelse gerek
 5. Korkaram Maşşadî āgāh ola ağıyar-ı denî
Dimezem ismini ben işte filān gelse gerek
- [17b]

33

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

1. Cihānuñ gerdişin fikr it gel ey dil eyle sen idrāk
Geçer bu sâ'at-i eyyām döner bu kûbbe-i eflāk
2. Celāliyle cemāli bil henüz havf u recāda ol
Behā'im gibi dehr içre eginde olmağıl bî-bāk
3. Bir ef'îdür cihān ey dil seni yer yirüñ altında
Ne tākāt zehrine anuñ vücüduñ olsa pür-tiryāk
4. Vücüduñ mülkini pāk it bu ğıll u ğışdan ey şüfî
Bilürsin fā'ide itmez saña hırka [vü] ol misvāk
5. Muḫālifdür katı gerdiş fehim it dilā dünyānuñ
Tedārik eyleyüp kıl Maşşadî ğaflet yaqasın çāk

34

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Reşk-i la'lüñle dilārā çekmişem haylî emek
Ḥasteyem luṭf it lebüñden emsem gerek
2. Vir icāzet luṭf idüp kūyuñda mihmān olayın
İtlerüñle hem-dem it sürme kapuñdan beni tek
3. Rāh-ı aşş içre efendüm çekmege bār-ı ğamı
Tākātum tāk oldı şabrum kalmadı derdüm de pek
4. Pādişāhum luṭf idüp ben ḫāke kılmaz yek nazār
Öldürür ben mübtelā-yı derd ü ğam hiç itme şek

32/ 2a: Mısraın son iki tef'ilesi vezne uymamaktadır.

33/ 5a: Mısrada vezin kusurludur.

34/ 1b: Mısrada vezin kusurludur.

5. Mağsadî yâruñ cefâsından şafâ kesb eylegil
Vaşlına irmek dilerseñ dâ'imâ cevriñi çek

[17a]

35¹⁷

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

1. Şeh-i 'aşkuz veli 'âlemde gedâyî geçeriz
Kimsenüñ xuli degül şöyle Hudâyî geçeriz
2. Dest bulmadı kimesne giribânumuza
'Arşa-i dünyede biz merd-i fedâ'î geçeriz
3. Ol hümâ şaydına pervâz [i]derüz şubh [u] mesâ
Şâh-bâzuz 'âlem-i 'aşkda hevâ'î geçeriz
4. Geldi 'uşşâkı melâmet idüben şanma riyâ'
Hâlümüzce şüfiyâ biz de mürâ'î geçeriz
- 5.¹⁸ Çaparıs şahid-i bî-his göricek Mağsadiyâ
Biz de Rüm 'aşkıyuz dilde nevâ'î geçeriz

Sonuç

İştîp ve Yenice Şehrengizleri'yle Kemâlât adlı eserinde ve tarafımızca inceleme yapılmış olan şiir mecmûalarında tespit edilmiş şiirlerinde şairin Balkan coğrafyasının muhtelif mekânlarına temas ettiği görülmektedir. Maksadî'nin bir gazelinin (28. şiir) redifi olarak kullandığı Kuzey Makedonya ve Kosava sınırlarında kalan *Şar Dağları*'na ve dağın vasıflarına ayrıntılı bir şekilde değinmesi, Balkan coğrafyasında doğan, yetişen, yaşayan bir şair olduğu düşüncesini güçlendirmektedir. Ayrıca *Şar Dağı* ve bu dağın vasıflarına eserde yer vermesi, divan şairlerinin tabiat ve sosyal hayattan kopuk oldukları hükmünün genellenemeyeceğini gösteren güzel bir örnektir.

Üzerinde inceleme yapılmış olan Maksadî mahlaslı şairin hiçbir yerde yayımlanmamış gazellerinin tespit edilmiş olması, divanı olmayan ya da tespit edilemeyen şairlerin şiirlerinin tespiti açısından şiir mecmûalarının ne kadar önemli olduğunu bir kez daha göstermiştir. Bu bağlamda şiir mecmûalarının dikkatle incelenmesi, bilinen şairlerin bilinmeyen şiirlerinin, hiç bilinmeyen divanların ve divan şairlerinin edebiyat dünyasına kazandırılmasını sağlayacaktır.

Gazellerinin çoğunda sevgiliyi, sevgilinin güzellik unsurlarını, âşığın hâllerini anlatan; sevgiliden ayrı olmaktan, felekten şikâyet eden Maksadî'nin muhteva olarak diğer divan şairlerinin konularına uygun şiirlerinin olduğu görülmektedir. Kimi şiirlerinde *tevekkül*, *vahdet-kesret*, *seyr-i fi'llâh*, *ilm-i esmâ*, *ledün ilmi*, *hayret*, *sülûk*, *şeyh* gibi ıstılahları kullanarak bazı tasavvufî konulara değinmesi, şairin mutasavvıf kimliğinden izler taşımaktadır.

17 Bu gazel, Millî Kütüphane'deki 06 Mil Yz 3128 demirbaş numaralı mecmûanın 17a sayfasında yer almaktadır.

35/ 2a: Mısradaki vezin kusurludur.

35/3b: Mısradaki vezin kusurludur.

18 Şairin mahlasının da yer aldığı 5. beyitten sonra metinde "Tâli'üm yok görimese şüm bahtum ser-nigün/Yaş yerine iki didemde revân olmakda hün" beyti 6. beyit olarak yer alıyorsa da söz konusu beyit, gazelin kafiye ve redifi ile uyumlu olmaması sebebiyle gazele sehven yazıldığı kanaatiyle şiire dâhil edilmemiştir.

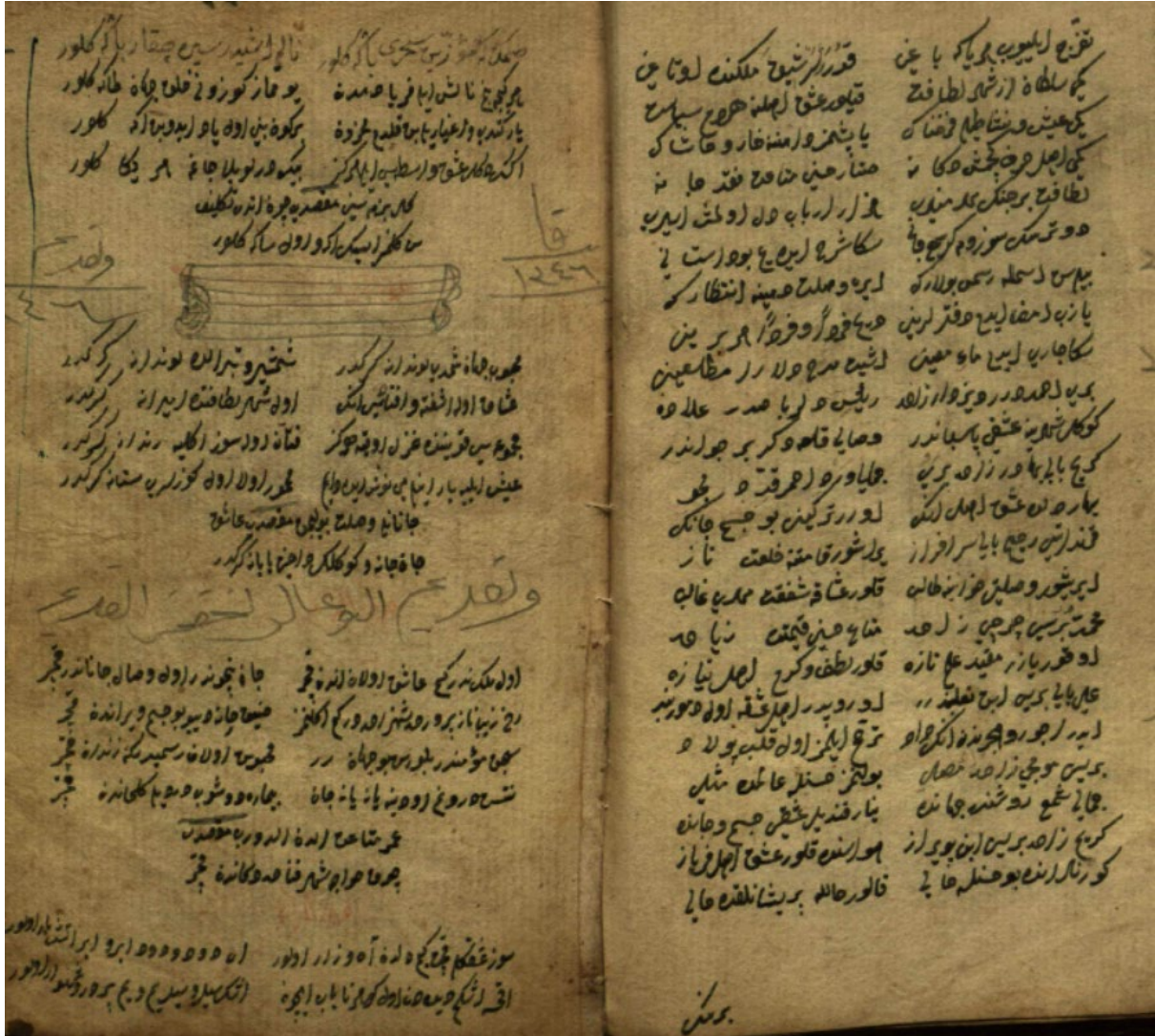
Şüphesiz bu makalenin ardından ilgili şiirlerin üzerinde daha ayrıntılı ve farklı incelemelerle yeni değerlendirme ve sonuçlara ulaşılması mümkün olacaktır.

Kaynakça

- Âşık Çelebi, Meşâ'irü'ş-şu'arâ (haz. Filiz Kılıç), Kültür ve Turizm Bakanlığı e-kitap, Ankara,2018.<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0> (E.T. 15.08.2022).
- Dîvân-ı Maksadî, Millî Kütüphane, Ankara, 06 Mil Yz A 2745, DVD No: 143.
<http://yazmalar.gov.tr/eser/divan/1068> (E. T. 01.05.2022).
- İPEKTEN, Haluk, Mustafa İsen, Recep Toparlı, Naci Okçu, Turgut Karabey (1988), Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İSEN, Mustafa (2010), "Osmanlı Kültür Coğrafyasına Bakış", Tezkireden Biyografiye, İstanbul, s. 169-182., Kapı Yayınları.
- KARPAT, Kemal (1992), "Balkanlar", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 5, s. 25-32., İstanbul.
- KARTALLIOĞLU, Yavuz (2011), Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16., 17. ve 18. Yüzyıllar), Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mecmû'a-i Eş'âr, Millî Kütüphane, Ankara, 06 Mil Yz A 3128, DVD No: 925.
<http://yazmalar.gov.tr/eser/mecm%C3%BBa-i-esar/85369> (E.T. 01.05.2022).
- ÖZTÜRK, Murat (2014a), "Maksadî'nin Yenice ve İştîp (İştîb) Şehrengizleri", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 11, S. 25, s. 51-80.
- ÖZTÜRK, Murat (2014b), "Maksadî", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/maksad> (E.T. 10.04.2022).
- ÜNVER, İsmail (2008), "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", Turkish Studies, S. 3/6, s. 1-46., 2008.
- YAVUZ, Orhan ve Mevlüt Gülmez (2016), "Bosnalı Bir Şair: Maksadî", Uluslararası Akademik Araştırmalar Kongresi (Ines International Academic Research Congress), 03-05 Kasım, s. 4191-4200.
- YAVUZ, Orhan ve Mevlüt Gülmez (2018), Maksadî Kemâlât (İnceleme-Metin-Dizin Tıpkıbasım), Konya, Palet Yayınları.

Ek-Örnek Sayfalar

(Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 2745, 11b-12a)

(Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 2745, 12b-13a)

